

UNIVERSITATEA „AUREL VLAICU” DIN ARAD
ȘCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ UAV ARAD
PROGRAMUL DE DOCTORAT „TEOLOGIE
EVANGHELICĂ”

*O analiză a imaginii lui Isus în islam dintr-o perspectivă
creștină protestant-evanghelică*

Rezumat

Coordonator științific
Prof. univ. dr. habil.
Corneliu C. Simuț

Doctorand:
TREICA MARCEL - LEON

CUPRINS

INTRODUCERE

CAPITOLUL 1. ISUS ÎN ISLAM

- 1.1. Identitatea lui Isus în islam
 - 1.1.1. Natura lui Isus
 - 1.1.2. Misiunea lui Isus
 - 1.1.3. Moartea lui Isus
- 1.2. Numele lui Isus în Coran
 - 1.2.1. Originea numelui Isus - 'Īsā
 - 1.2.2. Semnificația numelui Isus în Islam
 - 1.2.3. Versetele coranice în care este menționat Isus
- 1.3. Titluri atribuite lui Isus în Coran
 - 1.3.1. Titluri ce descriu funcția lui Isus
 - 1.3.2. Titluri ce descriu spiritualitatea lui Isus
 - 1.3.3. Titluri ce-l descriu pe Isus în societate
- 1.4. Minunile făcute de Isus
 - 1.4.1. Isus ca subiect al miracolului
 - 1.4.2. Isus ca agent al miracolului
- 1.5. Concluzii preliminare

CAPITOLUL 2. ISUS ÎN CREȘTINISM

- 2.1. Cristologia în tradiția creștină
 - 2.1.1. Întruparea
 - 2.1.2. Kenoza
 - 2.1.3. Îndumnezeirea

- 2.2. Cristologia în Noul Testament
 - 2.2.1. Mărturia lui Isus despre sine
 - 2.2.2. Mărturia celor din jur
 - 2.2.3. Semnificația numelui Isus în creștinism
 - 2.2.4. Titluri Atribuite Lui Isus în Noul Testament
 - 2.3. Titluri atribuite lui Isus în scrierile Pauline
 - 2.3.1. Isus ca Domn
 - 2.3.2. Isus ca Fiu al lui Dumnezeu
 - 2.3.3. Isus ca Dumnezeu
 - 2.3.4. Al doilea Adam
 - 2.4. Minunile făcute de Isus
 - 2.4.1. Isus ca subiect al miracolului
 - 2.4.2. Isus ca agent al miracolului
 - 2.4.3. Semnificația minunilor în noul testament
 - 2.5. Concluzii preliminare
- CAPITOLUL 3. ISUS ÎN HADITH**
- 3.1. Numele lui Isus
 - 3.1.1. ‘Īsā
 - 3.1.2. Ibn Maryam (Fiul Mariei)
 - 3.1.3. Al-Masīh (Mesia)
 - 3.2. Titlurile lui Isus în Hadith
 - 3.2.1. Abdullah și Rasulullah (Slujitorul și trimisul lui Dumnezeu)
 - 3.2.2. Kalimatullah (Cuvânt de la Dumnezeu)
 - 3.2.3. Ruhullah (Spiritul lui Dumnezeu)

3.3. Diferite aspecte despre Isus din Hadith

3.3.1. Nașterea lui Isus și copilăria sa

3.3.2. A avut Isus frați și surori?

3.3.3. Înfățișarea lui Isus

3.3.4. Persoane asemănătoare lui Isus

3.4. Concluzii preliminare

CONCLUZII FINALE

BIBLIOGRAFIE

MOTIVAȚIA

O analiză a imaginii lui Isus în islam dintr-o perspectivă creștină protestant-evanghelică este studiu relevant pentru orice persoană interesată de teologie, indiferent de religia acesteia, dar ea se adresează în special creștinilor și musulmanilor, Isus fiind recunoscut în cadrul ambelor religii ca o persoană foarte importantă. Lucrarea de față prezintă o analiză care nu intenționează să afișeze un spirit partizan în privința lui Isus din creștinism în raport cu Isus în islam ci doar o prezentare onestă a ceea ce fiecare religie implicată în demersul nostru vorbește prin sursele sale primare sau secundare despre persoana și lucrarea lui Isus

Azi nevoia studierii acestui subiect a apărut pe fondul migrației în creștere a credincioșilor musulmani în Europa de Vest. Unicitatea acestei teme derivă din realitatea conform căreia, la ora actuală, există relativ puține scrieri care abordează acest subiect în teologia internațională și mai deloc în literatura teologică protestant-evanghelică din România. În istoria recentă a omenirii, islamul a fost în centrul atenției prin atentatele din septembrie 2001, prin toate actele de terorism săvârșite de organizația ISIS și nu în ultimul rând prin răspândirea necontrolată a populației musulmane la nivel european. Mirarea este foarte mare pentru un creștin când aude că Isus este un profet important pentru credința musulmanilor. Având în vedere că islamul este o religie minoritară în România, subiectul

de față este insuficient abordat și cunoscut de către creștini. Incursiunea în teologia musulmană cu privire la Isus în conformitate cu descrierea din Coran se analizează din perspectiva teologiei creștine ce are la bază Biblia. Cu alte cuvinte, vom încerca să observăm unde cristologia islamică se aseamănă și se deosebește de cristologia creștină. Isus în islam își propune să fie un demers științific unic în mediul teologic protestant - evanghelic din România, datorită importanței sale majore în dialogul inter-religios.

OBIECTIVUL ȘI IMPORTANȚA LUCRĂRII

Analiza imaginii lui Isus în Islam dintr-o perspectivă creștină protestant evanghelică își propune să descopere cine este Isus dincolo de orizonturile creștine. Fiind o datorie a creștinului să ducă mai departe vestea bună a evangheliei până la marginile pământului, consider necesară cunoașterea lui Isus așa cum este persoana acestuia descrisă și în alte culturi și religii. Lucrarea de față are în vedere descoperirea lui Isus cel coranic ținând cont de cristologia creștină și în ce măsură aceasta poate fi o punte de legătură între creștinism și islamism cu scopul înțelegerii persoanei lui Isus și împlinirii în același timp a mandatului creștinului. Cercetarea de față se dorește a fi o lucrare **constructivă, informativă și deschizătoare de drumuri** atât în mediul academic creștin cât și pentru misionarii creștini care sunt implicați în zonele în care trăiesc musulmani. Am pornit de la următoarea ipoteză de

lucru: *Isus cel islamic nu este același cu Isus cel biblic*, din dorința de a înțelege cine este Isus și în altă cultură decât cea creștină, desprindem alte trei ipoteze:

- Isus cel islamic este un Isus reinterpretat în lumina propriei revelații islamice;
- Isus cel islamic prezintă asemănări și deosebiri față de Isus cel biblic;
- Isus cel islamic reprezintă un bun punct de pornire în dialogul interreligios.

Cercetarea teologică ce urmează să aibă loc va fi esențială evanghelizării printre musulmani, aducând o contribuție originală misiologiei din România. Analizarea lui Isus în islam este un demers teologic necesar în literatura evanghelică românească, având în vedere că nu există în momentul de față nici un studiu cristologic comparativ între creștinism și islamism de anvergura propusă. De asemenea, aduce un plus de originalitate prin sursele pe care le cercetează în vederea ajungerii la o anumită concluzie, acestea fiind scrise atât de teologi creștini, cât și de musulmani care au abordat cristologia islamică.

CONSIDERAȚII METODOLOGICE

Studiul de față pornește de la ideea că nu există o singură imagine a lui Isus în lume, ci fiecare religie își pune accentul asupra modului în care este el perceput în contextul socio-cultural în care individul se dezvoltă. Islamismul și creștinismul oferă două perspective diferite ale aceleiași persoane – Isus Hristos. Ne-am propus să descoperim în mod deosebit pe Isus așa cum este el descris în Coran, ținând cont de cristologia creștină protestantă în general și din modul în care acesta este descris în Hadith. Metodologic, studiul de față reușește să folosească metoda contextualizării ținând astfel cont de ce spune Coranul în contextul apariției lui și persoanelor cărora se adresează cu privire la imaginea lui Isus. În dialog cu perspectiva creștină asupra lui Isus vom avea în vedere unul din principiile fundamentale ale acestei metode și anume, contextualizăm mesajul până acolo unde nu se deformează adevărul Evangheliei. În cazul în care acesta este viciat, lucrarea de față și-a propus să semnaleze aceste devieri de la cristologia creștină.

Metoda de abordare este și una de natură comparativă, fără a încerca să demonstrăm care Isus este „mai bun”, cel islamic sau cel biblic. Vom arăta ce spun în linii mari Coranul și Hadith-ul despre Isus examinând modul în care este înțeleasă cristologia islamică. Ne propunem să comparăm acele evenimente sau ziceri ale lui Isus din Coran care au un corespondent evanghelic și chiar cu

anumite scrieri creștine apocrife. Prin acest demers vom încerca să găsim care sunt sursele externe ale cristologiei islamice cu care Mahomed a intrat în contact.

Din punct de vedere metodologic, patru surse mi-au modelat argumentul științific. Prima este *Jesus in the Coran*, a lui Geoffrey Parrinder, pe care am folosit-o cu referire specifică la distincția dintre imaginea lui Isus în islam și imaginea lui Isus în creștinism. Această relație este una bine construită și descrisă atât în sursa primară a islamului, Coranul, cât și în tradiția islamică, Hadith-ul. Consider că este nevoie de o delimitare clară pentru un dialog mai eficient, de aceea am prezentat sursa primară cu privire la Isus, apoi am prezentat hermeneutica teologiei musulmane cu privire la acel titlu sau eveniment prezentat, după care, în alt capitol, am analizat și prezentat doctrina creștină cu privire la cele afirmate de Coran și interpretate de teologii creștini.

A doua sursă pe care am folosit-o pentru construirea argumentului științific al acestei teze este *The Muslim Jesus*, scrisă de Tarif Khalidi, pe care am utilizat-o în vederea constituirii unei imagini a lui Isus dintr-o perspectivă specific islamică. Lucrarea lui Tarif Khalidi *The Muslim Jesus* a fost utilizată pentru a oferi o imagine de ansamblu despre Isus în Hadith. Tarif Khalidi preia pasaje din literatura și tradiția islamică pe care le așază într-o ordine cronologică, dar le și comentează pe scurt, fără însă a încerca să

demonstreze veridicitatea lor, totuși încercând să le conexeze cu citate din Evangheliile sau scrieri apocrife. Am pornit de la modul lui Khalidi de prezentare a lui Isus în tradiția islamică, încercând să nu distorsionez imaginea hadith-ică a lui Isus, ci doar să o descriu așa cum ea apare. Am identificat un Isus musulman prezent în societate și chiar descris din punct de vedere al înfățișării sale, aspect de care creștinătatea protestant-evanghelică se ferește într-o oarecare măsură.

A treia sursă utilizată pentru consolidarea argumentului științific este volumul 3 din seria *Dumnezeu, revelație și autoritate*, a lui Carl F. H. Henry. Am folosit această sursă într-o manieră preponderent dogmatică pentru a contura o imagine specific creștină a lui Isus, în special cum reiese din sursele primare ale creștinismului, pe care tradiția protestant-evanghelică o consideră a fi Sfânta Scriptură. Carl F.H. Henry prezintă un Isus fidel doctrinei creștine și în unele situații vine chiar să contracareze anumite imagini distorsionate ale lui Isus din cadrul creștinismului. Lucrarea lui este de un real folos în construirea poziției creștine în dialogul islamo-creștin. Prin ea am investigat imaginea creștină despre Isus pe care am reușit să o pun în contrast cu imaginea musulmană (o altă imagine distorsionată despre Isus, dar într-un context religios diferit).

Al patrulea izvor de informații utilizat este scrierea teologului baptist Thomas R. Shreiner *Paul, Apostle of God's Glory in Christ*. Această sursă mă ajută în delimitarea argumentului creștin cu privire la imaginea lui Isus în creștinism din perspectiva unuia dintre apostolii care a scris cele mai multe epistole din Noul Testament și care îl descrie pe Isus Hristos și importanța lui în gândirea și trăirea creștină. Schreiner subliniază cât de important este pentru creștinii primului secol, conform scrierilor apostolului Pavel, să fii în Hristos și cu Hristos Isus. Perspectiva lui Schreiner asupra apostolului Pavel este de un real folos în paralela dintre gândirea creștină și musulmană deoarece, atât Pavel cât și Mahomed, nu s-au întâlnit cu Hristosul întrupat, ci cu cel glorificat (Pavel) și cu cel mărturisit în comunitatea creștină și evreiască din peninsula Arabă (Mahomed).

O altă sursă secundară importantă și utilă în dezvoltarea gândirii critice asupra temei este cartea lui Corneliu C. Simuț *Critical Essays on Edward Schillebeekx's Theology*. Autorul abordează în mod critic teologia lui Schillebeekx, arătând însă o formă de respect față de scrierea și gândirea sa, exprimându-și totodată fără îndoială convingerile și poziția, poate total diferite în

anumite cazuri față de Schillebeekx ¹. Din această lucrare se conturează modul de abordare a acestui subiect și anume că el trebuie evidențiat și susținut cu respect, fără a pune în pericol demnitatea conceptelor religioase cu care suntem în dialog, astfel lucrarea amintită reprezintă un bun exemplu de urmat ca metodă de abordare pentru tema propusă în studiul de față.

Atunci când interpretăm un text sunt necesare și disponibile două modalități de descriere a identității: observarea externă și auto-definirea internă. Măcelaru Marcel afirmă că, atunci când vorbim de *observare externă, definirea identității include acele caracteristici ale unui grup care pot fi observate din exterior*. Ea se compune din repere ale identității care delimitează caracteristicile specifice, în cazul de față religioase, ale lumii arabe. *Ca autodefinire internă, descrierea identității se referă la modul în care membrii grupului se definesc pe ei înșiși*². În consecință, am analizat ce se vede din exterior despre identitatea lui Isus în islam și cum se autodefinește Isus în Coran și în Hadith, în funcție de zicerile sale, titlurile atribuite și minunile pe care le înfăptuiește.

¹ Corneliu C. Simuț, *Critical Essays on Edward Schillebeekx's Theology: From Theological Radicalism to Philosophical Non-Realism* (Eugene, OR: Wipf and Stock Publishers, 2010), 5.

² Marcel V. Măcelaru, *Identitatea între povară și privilegiu: reprezentări ale poporului sfânt în literatura deuteronomistă* (Cluj-Napoca: Risoprint, 2012), 17.

Analizarea imaginii lui Isus în islam dintr-o perspectivă creștină încearcă să prezinte învățătura Coranului și tradiția islamică despre Isus în comparație cu învățăturile Bibliei, acolo unde acestea se intersectează. De-a lungul istoriei islamice s-au dezvoltat diferite atitudini față de persoana și lucrarea lui Isus (de respect, de apreciere, sau de necredință față de realitatea morții și învierii Lui). După cum vom vedea, unele sunt luate din Coran, altele din Hadith și comentariile la acestea. Fiecare dintre părțile implicate în acest dialog își apără propriul Isus din propriile surse, important fiind ca ele să nu aibă scopul de a se denigra una pe cealaltă, ci doar de a explica exact ce gândește fiecare atunci când afirmă ceva despre Isus și persoana sa.

O altă perspectivă asupra acestui material este aceea a intertextualității. Julia Kristeva definește conceptul de intertextualitate ca fiind transpunerea unuia sau a mai multor sisteme de semne una într-alta³. Personal găsesc această metodă de abordare eficientă în dialogul literar interreligios. În studierea unui anumit concept, în acest caz persoana lui Isus, este necesar să se acorde o mare atenție la semnificația și funcția lui în cele două contexte în care apare, atât coranic, cât și biblic. Această intertextualizare incită la un dialog care respectă poziția și

³ Julia Kristeva, *Revolution in poetic language* (New York: Columbia University Press, 1984), 59.

demnitatea fiecărei părți, chiar dacă studiate în profunzime și puse în context semnificațiile cristologice prezintă riscul de a dezvălui intenții parțial sau complet ascunse în prezentarea vreuneia dintre părți.

STRUCTURA PE CAPITOLE

Prima parte este dedicată unor considerații metodologice și trecerii în revistă a literaturii relevante pentru subiect (și la care deja am făcut referire în secțiunea precedentă), astfel ca terenul să fie pregătit pentru analiza propriu-zisă.

În primul capitol am făcut referire la 4 aspecte majore:

- Identitatea lui Isus în islam
- Numele lui Isus în Coran
- Titlurile atribuite lui Isus în Coran
- Minunile făcute de Isus

Am observat că în Coran Isus nu este de natură divină, cum este în creștinism, ci el este un om cucernic, vrednic de respectat, iar în ce privește misiunea lui, aceasta este una cât se poate de clară – a venit să anunțe venirea altuia mai mare și mai important decât el, Mahomed. În ce privește moartea lui, din perspectiva coranică, Isus nu a murit pe cruce, sau chiar nu a murit de loc, ce să mai discutăm

despre moartea sa răscumpărătoare despre care nici nu încapse vorbă în discursul coranic. Numele propriu de Isus în Coran este 'Īsā care este folosit în sens strict personal, fără vreo explicație. Forma numelui a dat naștere la comentarii considerabile, dar totuși există agrearea generală conform căreia 'Īsā vine din siriacul Yeṣū care derivă din evreiescul Yeṣua. Unii scriitori vestici, precum Parrinder, s-au gândit că modificarea vocalei finale a fost influențată de analogia dintre Mūsā, numele arabic pentru Moise⁴. În ce privește titlaturile ele au fost clasificate în raport cu specificul descrierii sale coranice: *din punct de vedere al funcției, al spiritualității sale și a relațiilor pe care Isus le-a avut în societate*. Nimic din ce ține de titulatura sa nu duce spre o formă de divinitate ci doar spre slujba sa de Mesia, ales să aducă în calitate de profet mesajul de la Allah, și evlavia sa deosebită printre oameni. El este un profet, chiar unul foarte important, dar nu mai important decât Mahomed, care poartă sigiliu profetic⁵. Minunile făcute de Isus le-am împărțit în două categorii majore: *Isus ca subiect al miracolului și Isus ca obiect al miracolului*. Tarif Khalidi face următoarea observație în ce privește minunile coranice în comparație cu cele biblice și anume în Coran toate minunile merg spre trecut, spre momentul nașterii lui Isus, iar

⁴ Parrinder, *Jesus in the Qur'an*, 16.

⁵ Cragg, *Jesus and the Muslim*, 287.

cele din Biblie duc toate spre suferințele sale⁶. Minunile coranice au diferite corespondențe nou testamentale (înmulțirea pâinilor) sau se regăsesc doar în anumite scrieri apocrife creștine (realizarea de păsări din lut). Toate demonstrează rolul special al lui Isus în islam, chiar locul fruntaș printre profeții islamici, însă nici una nu duce spre a arăta divinitatea lui Isus.

Capitolul al doilea abordează persoana și lucrarea lui Isus Hristos așa cum este el văzut și interpretat în cadrul creștinismului în general, al cristologiei nou testamentare, a titlurilor și minunilor pe care sursa primară a creștinismului o prezintă despre el. Cristologia este știința care încearcă să înglobeze în sine totalitatea aspectelor legate de credința creștină cu privire la persoana, lucrarea și natura lui Isus Cristos, Cel care reprezintă pentru creștinism „piatra din capul unghiului” și pe care se bazează mântuirea ființei umane decăzute conform credinței creștine⁷. Gândirea creștină asupra cristologiei este una complexă și mistică în același timp. Alister McGrath consideră că pentru creștini Isus este cea mai importantă persoană deoarece (1) de la el pornește din punct de vedere istoric existența creștinismului ca religie, (2) prin el Dumnezeu se face descoperit, (3) este purtătorul și împlinitorul

⁶ Khalidi, *The Muslim Jesus*, 14.

⁷ David Mathis, *Rich Wounds: The Countless Treasures of the Life, Death, and Triumph of Jesus* (South West London: Good Book Company, 2022), 84.

mântuirii tuturor oamenilor și (4) el este exemplul suprem pentru trăirea vieții creștine⁸. Una din primele controverse în cadrul creștinismului cu privire la Isus și persoana sa a avut loc în cadrul conciliului de la Niceea. Aici s-a stabilit un element deosebit de important pronunțat de biserică și la care nu s-a renunțat niciodată: Isus este *homousios* (de aceeași substanță cu Tatăl), arătând astfel faptul că el nu este doar om dar și Dumnezeu⁹. Am început observarea lui Isus cu *întruparea Sa, kenoza și îndumnezeirea*.

Pentru creștini, cristologia este acea *loghie* care-l explică pe Isus Cristos din toate punctele de vedere, practic îl descoperă pe Dumnezeu prin tot ceea ce este și face El¹⁰. Un fapt care acordă autoritate implicită lui Isus este acela că el este Fiul lui Dumnezeu, aspect de neînțeles în islamism, de aceea din prisma acestui titlu, care nu apare în Coran, dar este prezentat în Noul Testament, vom demonstra identitatea divină a lui Isus – dacă El este Fiul lui Dumnezeu atunci autoritatea lui este de netăgăduit din toate

⁸ Alister E. McGrath, *Christian Theology: An Introduction* (Hoboken, NJ: Wiley, 2016) 208-9.

⁹ Bernard L. Ramm, *An Evangelical Christology: Ecumenic and Historic* (Vancouver: Regent College Publishing, 1993), 30.

¹⁰ Gerard H. Luttenberger, *An Introduction to Christology: In the New Testament and Early Church* (New York: CreateSpace Independent Publisher, 2012), 36-9.

punctele de vedere¹¹. Interpretarea musulmanilor este diferită cu privire la această pretenție a lui Isus de a fi “Fiul lui Dumnezeu”. Sunt multe pasaje în Coran care neagă faptul că Dumnezeu are urmași. Probabil cel mai cunoscut pasaj este Sura 112 – Unitatea – al-Ikhlâş: Unde Coranul spune: „El este Dumnezeu, Unul; Dumnezeu cel etern; nu a adus în față, nici El nu a fost adus în față; Egal cu el nu a fost nimeni niciodată.” Sunt interpretări cu vedere la fraza *Fiul lui Dumnezeu* ca rezultatul unei relații fizice¹². În susținerea acestei înțelegeri greșite, musulmanii fac apel la Sura 19.35/36, care spune: „Nu se cuvine lui Dumnezeu să nască fiu. Mărire Lui! Dacă hotărăște un lucru, îi zice „Să fii” și este.” Aici există o diferențiere clară între creștinism și islamism, după cum vom observa, pentru creștini titulatura de *Fiu al lui Dumnezeu* este capitală fiind parte integrantă din cristologia creștină. Dar nu m-am rezumat la acest titlu distinctiv, ci pe lângă acest titlu specific creștin al lui Isus în creștinism am așezat în oglindă acele titluri și minuni ce se regăsesc în Coran pentru a analiza semnificația acestora în context protestant-evangelic. Am prezentat separat cristologia

¹¹ Leander E. Keck, *Why Christ Matters: Toward a New Testament Christology* (Waco, TX: Baylor University Press, 2015), 65.

¹² David M. Freidenreich, *Jewish Muslims: How Christians Imagined Islam as the Enemy* (Berkley, CA: University of California Press, 2023), 76.

paulină deoarece atât Pavel cât și Mahomed nu s-au întâlnit cu Isus cel întrupat ci cu cel glorificat și am văzut un Hristos în teologia paulină mai mult decât un Isus. Concluzia a fost că în creștinism Isus este Hristos, el este 100% Dumnezeu și 100% om.

În capitolul 3 am continuat analiza pe Hadith urmând aceiași pași. Coranul însuși ca revelație (*wahi*) nu ne spune o poveste a vieții lui Mahomed. Unele pasaje din Coran se referă la Mahomed ca la musulmanul ideal, ce trebuie urmat de ceilalți credincioși (6:161-163, 39:11-12). În consecință, a apărut nevoia rememorării vieții lui Mahomed, acțiunilor și spuselor sale, pentru a delimita Sunna (calea) ce trebuie urmată în vederea imitării musulmanului ideal. Termenul tehnic pentru colecția de ziceri și acțiuni extra-coranice, poartă numele de Hadith. Aceasta este a doua sursă de bază, după Coran, ce reglementează modul în care trebuie să trăiască un musulman¹³. În istoria musulmană este notat faptul că în secolul VIII d.Hr. acestea constituiau singurele surse de autoritate în societatea islamică¹⁴.

¹³ William A. Graham, „The Study of the Hadith in Modern Academics: Past, Present and Future,” în *The Place of Hadith in Islam: Proceedings of the Seminar on Hadith to Celebrate the 1200th Anniversary of the Great Muhaddith Imam Bukhari*, ed. Muslim Students' Association of the United States & Canada (Takoma Park, MD: International Graphics Printing Service, 1977), 31.

¹⁴ Jonathan A.C. Brown, *Hadith: Muhammad's Legacy in the Medieval and Modern World* (Oxford, UK: Oneworld Publications, 2009), 33.

În colecția Hadith referințele nu sunt în mod normal atribuite lui Cristos – al-masih, ci lui Isus – Isa. În hadithul lui Bukhari, cele mai multe referințe la Isa se găsesc în cartea Kitab al-anbiya (Profetul), dar el face referire la Isa și multe alte scrieri ale sale. În scrierile lui Muslim ibn al-Hajjaj se face referire la așa zise merite ale lui Isus Cristos ce se pot găsi în Kitab al-fada-il (Cartea meritelor Sfântului Profet și însoțitorii lui) precum și în Kitab al-fitan wa-artat al-saa (Cartea tulburărilor și prevestirilor ultimei ore)¹⁵. Studiind Coranul și tradițiile Hadith, am putut observa că lui Isus îi sunt atribuite multe nume și titluri, precum: Fiul Mariei, al-Masīh (Mesia), ‘Īsā, Abdullah (Robul lui Dumnezeu), Rasulullah (Mesagerul lui Dumnezeu), Kalimatullah (Cuvântul Domnului) și Ruhullah (Duhul Domnului). În timp ce ‘Īsā, al-Masīh și Fiul Mariei sunt considerate nume, toate celelalte sunt redactate ca și atribute.¹⁶ Cu toate că în Coran Isus are cel mai renumit titlu, teologia islamică insistă că nu a fost decât un om pe care Dumnezeu l-a ales ca profet. Chiar dacă musulmanii și creștinii sunt de acord cu cele mai multe nume și calități ale Domnului Isus, istoric și teologic se vede clar o linie de demarcație între cele două religii.

¹⁵ Mohammad Hashim Kamali, *A Textbook of Hadith Studies: Authenticity, Compilation, Classification and Criticism of Hadith* (Leicestershire, UK: The Islamic Foundation, 2014), 34.

¹⁶ E. M. Wherry, „Christ Superior to Mohammed: Fourteen Reasons from the Koran,” *The Muslim World* 9, nr. 3 (1918), 21.

CONCLUZIILE ȘTIINȚIFICE

Perspectiva islamică asupra lui Isus este clară - există o prăpastie teologică de netrecut între creștinism și islamism. Nicio religie nu poate fi îmbinată în cealaltă. Coranul și Hadith-ul au unele obiecții specifice față de creștinism. Având în vedere învățăturile islamice despre relația lui Isus cu Dumnezeu și ființele umane, negarea crucificării și învierii sale și respingerea totală a Treimii, musulmanii și creștinii trebuie să înțeleagă că orice relație interreligioasă va fi limitată¹⁷.

Există unii creștini care se consideră singurii pe care Dumnezeu îi va salva. Pentru acești creștini, Isus a fost răstignit, înviat și înălțat trupește la ceruri și a devenit singura cale spre mântuire. Ei susțin că Dumnezeu este cunoscut doar prin Isus. Conform acestei poziții, alte religii nu au puterea de a aduce mântuire oamenilor, deși conțin ceva bun în ele. Ei ajung la concluzia că dialogul interreligios nu are absolut nicio valoare, deoarece nicio religie în afara creștinismului nu are vreun mesaj adevărat. În schimb, ei sunt convinși că orice conversație interreligioasă este întreprinsă cu scopul de a-i converti pe alții la

¹⁷ Larson, *Jesus in Islam and Christianity*, 215-226.

creștinism. În mare parte, creștinii care au această înțelegere sunt și disprețuitori față de cei care nu sunt creștini¹⁸.

După cum s-a arătat, creștinismul și islamismul sunt și vor rămâne două religii diferite. Cu toate acestea, orice dialog și cooperare interreligioasă este obligatoriu să se angajeze în opiniile contrastante ale lui Isus deținute de creștini și musulmani. Potrivit lui Walter Wagner, o zonă pe care creștinii și musulmanii o pot explora împreună este spiritualitatea atribuită lui Isus în Evangheliile, Coran și Hadith. Viziunea musulmană asupra concentrării lui Isus asupra profunzimii spirituale, milei și compasiunii, precum și sfârșitul acestei lumi și începutul Vieții de Apoi au perspective bune pentru creștini. Acestea îi pot ajuta să revizuiască Noul Testament și apoi să reexamineze programele și structurile¹⁹.

De asemenea, este important pentru musulmani să recunoască faptul că celelalte 23 de cărți ale Noului Testament, în special scrisorile lui Pavel, Faptele Apostolilor și Apocalipsa către Ioan, pot determina modul în care sunt interpretate Evangheliile. Mai mult, luptele din Noul Testament au fost cu evreii și cu credincioșii lui Isus care doreau să păstreze practicile evreiești. Cei care credeau în Isus nu aveau idee că va exista o altă religie care l-

¹⁸ Fatih Harpci, *Gülen's Perspective on Interfaith Dialogue* (Somerset, NJ: Tughra Books, 2013), 1-10.

¹⁹ Wagner, *Opening the Qur'ān*, 336.

ar accepta pe Isus într-o oarecare măsură și ar avea un alt profet-mesager. După cum am văzut, doctrina unității și unicității lui Dumnezeu sunt vitale pentru religia musulmană, că orice ar părea să o slăbească este fără îndoială respins. Aceasta este ceea ce, scrie Robson, face uneori foarte dificilă conversația cu musulmanii, „căci creștinii și musulmanii nu înțeleg aceleași lucruri prin termenii pe care îi folosesc”. Practic ei folosesc același limbaj dar îi dau o cu totul altă nuanță și interpretare.

O altă luptă majoră este faptul că Hadithul și Coranul „nu se potrivesc întotdeauna cu Noul Testament”. Pentru un musulman, aceasta înseamnă pur și simplu că nepăsarea creștinilor i-a determinat să-și modifice sau să corupă Sfânta Scriptură. Așadar, islamul persistă să ne ofere o imagine a lui Isus foarte diferită de cea pe care o găsim în Noul Testament. Astăzi, deși mulți musulmani nu sunt pregătiți să creadă în toate relatările despre Isus care se găsesc în Biblie, totuși susțin că Isus a fost un mesager și neagă moartea și învierea lui, care înseamnă totul pentru teologia creștină²⁰.

Deci putem spune astfel, pentru musulmani, Isus este cel mai recent mesager al poporului Israel. *Injil*-ul (Evanghelia) său proclamă *Tawhid* (Unicitatea lui Dumnezeu) cu un accent deosebit pe chestiuni spirituale, cum ar fi mila divină și compasiunea. Din

²⁰ Robson, „Muhammedan Teaching about Jews,” 54.

declarațiile lor rezultă fără îndoială că Isus este în totalitate om fără esență divină. El este, totuși, viu în cerurile lui Dumnezeu, iar întoarcerea lui este un semn al Zilei iminente a Judecării. Iar pentru creștini Isus este Dumnezeu întrupat care a venit să ridice păcatul lumii, a fost crucificat, a înviat a treia zi după Scripturi și apoi s-a înălțat la cer, unde mijlocește pentru toți cei ce cred.

POSIBILE DIRECȚII DE CERCETARE

Personal am văzut această incursiune teologică asemănătoare cu o plecare pe mare cu barca în care am lăsat cel mai bun vânt să mă ghideze și nici un val să mă oprească. Destinația a fost *analizarea imaginii lui Isus în islam dintr-o perspectivă creștină protestant-evangelice* așa cum este prezentat în general de Coran și Hadith. Călătoria a fost una care a contribuit la înțelegerea mea cu privire la cine este Isus pentru credincioșii musulmani, în contrast cu învățătura creștină. Multe titlaturi și evenimente sunt izbitor de asemănătoare la prima vedere, dar dacă sunt analizate amănunțit se vede o diferență colosală de înțelegere, din câte am putut observa, lipsită de orice divinitate în islam și divinizată în creștinism.

Călătoria nu trebuie să se oprească aici, mai sunt multe de discutat, disputat și analizat cu privire la Isus în islam. Cred că se cere o analiză a cuvântărilor lui Isus din Coran, din cadrul evenimentelor ce se regăsesc și în Noul Testament, aspect ce va duce

la o înțelegere nu doar a persoanei, cum a fost studiul de față, dar și a mesajului lui Isus din Coran, și în ce măsură există o corelare logică între ce zice și face Isus în Coran, studiul acesta putând fi pus în contrast cu înțelegerea lui Isus cel creștin.

O altă direcție în care se poate merge este cu privire la evenimentele viitoare. Escatologia musulmană, ca și cea creștină, afirmă o revenire a lui Isus. Atât creștinismul cât și islamismul cred într-o judecată viitoare. Drumul poate continua cu o paralelă între tradiția musulmană și tradiția creștină, două surse de informație foarte importante atât pentru islamism cât și pentru creștinism, prin analiza a ceea ce relatează fiecare despre ce face și zice Isus în cele două tradiții și în ce măsură sunt autentice istorisirile.

Bibliografie selectivă

- Allison, Dale C. *Resurrecting Jesus: The Earliest Christian Tradition and Its Interpreters*. New York: T&T Clark International, 2005.
- Anderson, Norman. *Islam in the modern World: A Christian Perspective*. Leicester, UK: Appollos, 1990.
- Anderson, William P. *A Journey Through Christian Theology: With Texts from the First to the Twenty-first Century*. Minneapolis, MN: Fortress Press, 2000.
- Andrew, Elias. *The Meaning of Christ for Paul*. New York: Abingdon-Cokesbury Press, 1949.
- Anghelescu, Nadia. *Introducere în Islam*. București: Editura Enciclopedică, 1993.
- Anghelescu, Nadia. *Noi și Orientul arab*. Iași: Polirom, 2016.
- Ankerberg, John, și Emir Caner. *The Truth About Islam and Jesus*. Eugene, OR: Harvest House Publishers, 2009.
- Barclay, William. *Jesus as They Saw Him*. Grand Rapids, MI: Eerdmans Publishing Company, 1980.
- Barclay, William. *The Mind of St Paul*. New York: Harper, 1958.
- Bartlett, David L. *Christology in the New Testament*. Nashville, TN: Abingdon Press, 2017.

- Bartoș, Emil. *Theosis, conceptul de îndumnezeire în teologia lui Dumitru Stăniloae*. Oradea: Editura Institutului Biblic Emanuel, 1999.
- Basetti-Sani, Giulio. *The Koran in the Light of Christ. A Christian Interpretation of the Sacred Book of Islam*. Chicago: Franciscan Herald Press, 1977.
- Bauer, David R. *The Gospel of the Son of God: An Introduction to Matthew*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2019.
- Beaumont, Mark. *Presenting Christ to Muslim Christians Theologians in Dialog with Muslims*. Oxford: Regnum, 2005.
- Bell, Richard. *The Origin of Islam in Its Christian Environment*. London: Frank Cass & Co. Ltd., 1968.
- Brown, Jonathan A.C. *Hadith: Muhammads Legacy in the Medieval and Modern World*. Oxford, UK: Oneworld, 2009.
- Buckner, D.E. *Reference and Identity in Jewish, Christian, and Muslim Scriptures: The Same God?*. Blue Ridge Summit, PA: Lexington Books, 2020.
- Bukhari, Imam al. *Sahih al Bukhārī (All volumes in one Book)*. Bangladesh: Mohee Uddin, 2020.
- Cairns, Earl E. *Creștinismul de-a lungul secolelor*. Oradea: Cartea Creștină, 2007.
- Campo, Juan E. *Encyclopedia of Islam*, New York: Checkmark Books, 2009.

- Caner, Emir Fethir, și Ergun Mehmet Caner. *More Than a Prophet: An Insider's Response to Muslim Beliefs about Jesus and Christianity*. Grand Rapids, MI: Kregel Publications, 2009.
- Capes, David B., Rodney Reeves, și E. Randolph Richards. *Rediscovering Jesus: An Introduction to Biblical, Religious and Cultural Perspectives on Christ*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2015.
- Cragg, Keneth. *Jesus and the Muslim: An Exploration*. Oxford: Oneworld Publications, 1999.
- Cullmann, Oscar. *The Christology of the New Testament*. London, UK: SCM Press, 1963.
- Davis, Stephen T. *Exploring Kenotic Christology: The Self-emptying of God*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Deedat, Ahmed. *Coranul Miracolul Miracolelor. Traducere de EIRC și Gabriela Gharabli*. Riyadh, Saudi Arabia: Osoul Center, 2016.
- Deedat, Ahmed. *Christ in Islam*. Brunei Darussalam: Islamic Da'wah Centre, 2009.
- Deleanu, Daniel, ed. *The Islamic Jesus: The Portrait of Jesus in Islamic Literature and Tradition*. Lincoln, NE: Writers Club Press, 2002.
- Evdokimov, Paul. *Ortodoxia*. București: Editura IBMBOR, 1996.

- Freidenreich, David M. *Jewish Muslims: How Christians Imagined Islam as the Enemy*. Berkley, CA: University of California Press, 2023.
- Fuller, R.H. *The Foundations of New Testament Christology*. Cambridge, UK: James Clarke & Company, 2022.
- Furnish, Victor Paul. *Theology and Ethics in Paul*. Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2009.
- Gabriel, Mark A. *Jesus and Muhammad*. Lake Mary, FL: Charisma House, 2004.
- Gatje, Helmut. *The Qur'an and Its Exegesis*. Oxford: Oneworld Publications, 1996.
- Geisler, Norman, și Abdul Saleeb. *Answering Islam: The Crescent in Light of the Cross*. Grand Rapids, MI: Baker Books, 2002.
- Gibb, H.A.R. și J.H. Kramers. *Shorter Encyclopedia of Islam*. Leiden, Netherlands: E.J. Brill, 1961.
- Glassé, Cyril. *New Encyclopedia of Islam: A Revised Edition of the Concise Encyclopedia of Islam*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 2001.
- Goergen, Donald. *The Jesus of Christian History*. Collegeville, MN: Liturgical Press, 1992.
- Goldsack, William. *Christ in Islam*. New Delhi: Christian Literature Society for India, 1913.

- González, Justo L. *A History of Christian Thought: From the Protestant Reformation to the Twentieth Century*. Nashville, TN: Abingdon Press, 1987.
- Gorman, Michael J. *The Death of the Messiah and the Birth of the New Covenant: A (not So) New Model of the Atonement*. Eugene, OR: Cascade Books, 2014.
- Grudem, Wayne. *Teologie sistematică*. Traducere de Dinu Moga. Oradea: Făclia, 2004.
- Guillaume, Alfred. *Islam*. Midlesex, London: Pinguin Books, 1981.
- Gulen, Fethullah. *Reflections on the Qur'an: Commentaries on Selected Verses*. Somerset, NJ: Tughra Books, 2012.
- Hahn, Ernest. *Jesus in Islam: A Christian View*. Hyderabad, India: Henry Martyn Institute of Islamic Studies, 1978.
- Harpci, Fatih. *Gülen's Perspective on Interfatih Dialogue*. Somerset, NJ: Tughra Books, 2013.
- Hasan, Shaykh 'Abd Al-Ghaffar. *The Way of the Prophet*. Leicestershire, UK: The Islamic Foudation, 2009.
- Henry, Carl F. H. *Dumnezeu, revelație și autoritate*, Vol. 3. Oradea: Cartea Creștină, 1996.
- Herzog, William R., II. *Prophet and Teacher: An Introduction to the Historical Jesus*. Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2005.
- Hoyland, Robert. *Seeing Islam as Others Saw It: A Survey and Evaluation of Christian Jewish and Zoroastrian Writings*

- on Early Islam*. Princeton, New Jersey: The Darwin Press, 1997.
- Hughes, Thomas Patrick. *Dictionary of Islam*. Chicago, IL: Kazi Publications, 2007.
- John, Mathew P. *The Unknown God: A Journey with Jesus from East to West*. Colorado Springs: David C Cook, 2020.
- Johnson, John J. *Christianity and Islam: Incompatible Views on God, Christ, and Scripture*. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2020.
- Johnson, Wayne G. *Judging Jesus: World Religions' Answers to "Who Do People Say That I Am?"*. Lanham, MD: Hamilton Books, 2016.
- Khalidi, Tarif. *The Muslim Jesus*. London: Harvard University Press, 2003.
- Khalifa, Rashad. *Quran, Hadith & Islam*. Los Gatos, CA: Smashwords, 2016.
- Kim, Yung Suk. *A Theological Introduction to Paul's Letters: Exploring a Threefold Theology of Paul*. Eugene, OR: Cascade Books, 2011.
- Kristeva, Julia. *Revolution in poetic language*. New York: Columbia University Press, 1984.
- Kulathungam, Lyman C.D. *The Quest: Christ Amidst the Quest*. Eugene, OR: Wipf and Stock Publishers, 2012.

- Küng, Hans. *Islam: Past, Present, and Future*. Oxford, UK: Oneworld Publications, 2008.
- Küng, Hans. *On Being a Christian*. Glasgow, UK: Fount Paperbacks, 1978.
- Ladd, Eldon Geroge. *A Theology of The New Testament*. Grand Rapids, MI: Eerdmans Publishing Company, 1996.
- Lefsrud, Sigurd. *Kenosis in Theosis: An Exploration of Balthasar's Theology of Deification*. Eugene, OR: Pickwick Publications, 2019.
- Leirvik, Oddbjorn. *Images of Jesus Christ in Islam*. London: Continuum International Publishing Group, 2010.
- Licona, Michael R. *Paul Meets Muhammad: A Christian-Muslim Debate on the Resurrection*. Grand Rapids, MI: Baker Books, 2006.
- Licona, Michael R. *The Resurrection of Jesus: A New Historiographical Approach*. Downers Grove, IL: IVP Academic, 2010.
- Liiceanu, Gabriel. *Isus al meu*. București: Humanitas, 2020.
- Măcelaru, Marcel V. *Identitatea între povară și privilegiu*. Cluj Napoca: Risoprint, 2012.
- McGrath, Alister E. *Christian Theology: An Introduction*. Hoboken, NJ: Wiley, 2016.

- Medearis, Carl. *Muslims, Christians and Jesus: Gaining Understanding and Building Relationships*. Bloomington, MN: Bethany House Publishers, 2008.
- Meier, John P. *A Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus*. Vol. 2: Mentor, Message, and Miracles. New York: Doubleday, 1994.
- Merad, Ali M. *Christ According to the Quran*. Roma: Encounter, 1980.
- Meyendorff, John. *Cristos în gândirea creștină Răsăriteană*. Traducere de Nicolae Buga. București: Editura IBMBOR, 1997.
- Moe, Olaf. *The Apostle Paul: His Message and Doctrine*. Minneapolis, MN: Augsburg Publishing House, 1954.
- Moltmann, Jurgen. *The Crucified God*. Minneapolis, MN: Fortress Press, 1991.
- Montgomery Watt, William, și Richard Bell. *Introduction to the Qur'an*. Edinburgh, UK: Edinburgh University Press, 1995.
- Oprean, Daniel. *Theology of Participation: A Conversation of Tradition*. Cumbria, UK: Langham Monographs, 2019.
- Otto, David. *The Miracles of Jesus*. Nashville, TN: Abingdon Press, 2000.
- Outcalt, Todd. *The Other Jesus: Stories from World Religions*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2014.

- Palgrave, Macmillan. *Muslim and Christian Understanding: Theory and Application of "A Common Word"*. New York: Indiana University Press, 2010.
- Parshall, Phil. *Muslim Evangelism: Contemporary Approaches to Contextualization*. Leicester, UK: InterVarsity Press, 2003.
- Parrinder, Geoffrey. *Jesus in the Qur'an*. Oxford: Oneworld Publications, 1995.
- Pelikan, Jaroslav. *The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine*, Vol. 1. Chicago: The University of Chicago Press, 1971.
- Pits, Andrew W., și Porter E. Stanley, *Christian Origins and the Establishment of the Early Jesus Movement*. Leiden: Brill, 2018.
- Popescu, Dumitru, și Doru Costache. *Introducere în dogmatica orotdoxă*. București: Libra, 1997.
- Qureshi, Nabeel. *Căutându-l pe Allah, L-am găsit pe Isus*. Traducere de Raluca Mirăuță. Oradea: Editura Casa Cărții, 2017.
- Qureshi, Nabeel. *No God but One: Allah or Jesus*. Grand Rapids: Zondervan, 2016.
- Richter, Rick. *Comparing the Quran and the Bible*. Grand Rapids, MI: Baker Books, 2011.
- Ridderbos, Herman. *Paul: An Outline of His Theology*. Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company, 1997.

- Robinson, Neal. *Christ in Islam and Christianity*. London: Macmillan, 1991.
- Roest Crolius, Ary A. *Traits of the "Islamic" Jesus: Explorations in Doctrine and Spirituality*. Tokyo: Institute of Asian Cultures, Sophia University, 1988.
- Rowdon, H.H. *Christ, the Lord: Studies presented to Donald Guthrie*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1982.
- Ryrie, Charles C. *Teologie Elementară*. Traducere de Olimpiu S. Cosma. Făgăraș: Editura Agape, 1998.
- Schimmel, Annemarie, și Abdoldjvad Falaturi. *We Believe in One God*. New York: Seabury Press, 1979.
- Schoeps, H.J. *Paul: The Theology of the Apostle in the Light of Jewish Religious History*. Cambridge, UK: James Clarke Company, 2022.
- Schreiner, Thomas R. *Paul, Apostle of God's Glory in Christ: A Pauline Theology*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2020.
- Schumann, Olaf H. *Jesus the Messiah in Muslim Thought*. London: ISPCK/HMI, 2002.
- Schweitzer, Alebert. *The Quest of the Historical Jesus*. New York: Macmillan, 1954.
- Scroggs, Robin. *The Last Adam*. Philadelphia, PA: Fortress Press, 1966.

- Segovia, Carlos A. *The Quranic Jesus: A New Interpretation*. Berlin: De Gruyter, 2018.
- Senapati, Binod Peter. *Jesus the Kalimatullah: A Christian-Muslim Relation*. Delhi, India: Indian Society for Promoting Christian Knowledge, 2009.
- Senior, Donald. *The Gospel of Matthew: Interpreting Biblical Texts Series*. Nashville, TN: Abingdon Press, 1997.
- Siddiqui, Mona. *Christians, Muslims, & Jesus*. New Haven, CT: Yale University Press, 2013.
- Simuț, Corneliu C. *Critical Essays on Edward Schillebeekx's Theology: From theological radicalism to philosophical non-realism*. Eugene, OR: Wipf and Stock Publishers, 2010.
- Simuț, Corneliu C. *God and Man in History: The Influence of Jakob Böhme and G.W.F. Hegel on Ferdinand Christian Baur's Philosophical Understanding of Religion as Gnosis*. Piscataway, NJ: Gorgias Press LLC, 2013.
- Smith, James E. *Jesus: God's Servant*. Research Triangle Park, NC: Lulu Press, 2016.
- Stăniloae, Dumitru, *Teologie Dogmatică Ortodoxă*, Vol. 2. București: Editura IBMBOR, 1997.
- Stăniloae, Dumitru. *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Vol. 1. București: Editura Cristal, 1995

- Sweetman, James Windrow. *Islam and Christian Theology*. London: Lutterworth Press, 1945.
- Tottoli, Roberto. *Biblical Prophets in the Qur'an and Muslim Literature*. Abingdon, UK: Routledge, 2009.
- Trimingham, J. Spencer. *Christianity among the Arabs in Pre-Islamic Times*. London: Longman, 1979.
- Tuckett, Christopher. *Christology and the New Testament: Jesus and His Earliest Followers*. Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 2001.
- Waddy, Charis. *The Muslim Mind*. New York: Longman, 1976.
- Wagner, Walter H. *Opening the Qur'ān: Introducing Islam's Holy Book*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, 2008.
- Warner, Bill. *The Hadith: The Traditions of Mohammed*. Nashville, TN: CSPI Publishing, 2010.
- Zwemer, Samuel Marinus. *The Moslem Christ: An Essay on the Life, Character, and Teachings of Jesus Christ According to the Koran and Orthodox Traditions*. Edinburgh, UK: Oliphant, Anderson & Ferrier, 1912.
- Zwemer, Samuel Marinus. *The Muslim Christ: What the Koran Says about Jesus*. South Carolina: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2016.